

increasingly used as a learning tool, which loses the function of the main source of information and turns into a powerful motivator of reading activity.

Key words: high school; didactic system of the textbook; content of the textbook; structure of the textbook; stages of studying a work of fiction.

УДК 373.811.161.2'35

РЕАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ У ПІДРУЧНИКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 9 КЛАСУ

*А. В. Ярмолюк,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України*

Статтю присвячено актуальній проблемі навчання української мови на засадах сучасних підходів: компетентнісного, особистісно орієнтованого і діяльнісного; комплексно й системно обґрунтовано доцільність реалізації їх під час вивчення синтаксису складного речення. Презентовано підручник «Українська мова» для 9 класу, який відображає сутність нового типу навчання, що ґрунтується на інтеграції означених підходів. Схарактеризовано зміст і структуру інноваційного підручника, систему вправ і завдань, розроблену з урахуванням текстоцентричного підходу. Виділено критерії добору навчальних текстів для комплексних вправ, побудованих на основі текстів соціокультурної тематики. Представлено зразки системи вправ і завдань із синтаксису складного речення, спрямованих на формування компетентної мовної особистості.

Ключові слова: компетентнісний підхід; особистісно орієнтований підхід; текстоцентричний підхід; функції підручника; комплексні вправи; мотивація; цілевизначення; рефлексія.

Постановка проблеми. На зламі тисячоліть, в епоху переходу до постіндустріального суспільства, економіка якого ґрунтується на інформаційних технологіях, формується нова парадигма освіти. Вона передбачає реалізацію принципів прагматико орієнтованого і гуманістичного навчання. Це означає, що сучасна школа повинна не передавати «готові знання», а вчити учнів самостійно здобувати їх, знаходити потрібну інформацію в різних джерелах, готувати до життя активних особистостей, які здатні самостійно приймати обґрунтовані рішення і в майбутньому готові стати мобільними суб'єктами на ринку праці. Такий підхід вимагає методологічної переорієнтації навчального процесу на комплексний розвиток особистості, формування ключових і предметних компетентностей, що забезпечить соціалізацію учнів.

Зміна вектору освіти потребує переосмислення традиційної організації навчання української мови, розроблення інноваційних технологій, створення сучасного підручника, який відображає сутність нового типу навчання і логіку розгортання його змісту.

На забезпечення розвитку сучасного учня, підготовку його до життя, самореалізацію спрямовані особистісно орієнтований, компетентнісний і діяльнісний підходи, визначені в Державному стандарті загальної середньої

освіти і чинній програмі з української мови як ключові [3]. У новому підручнику української мови ці підходи реалізовано комплексно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми добору змісту підручників української мови присвячені праці лінгводидактиків О. Біляєва, Л. Мацько, С. Єрмоленко, М. Пентилюк, О. Горошкіної та ін. У них визначено вимоги до змісту, структури, системи вправ, описано загальнодидактичні та методичні принципи, покладені в основу побудови навчальної книги. Науковці виокремлюють і описують такі функції сучасного підручника української мови: *інформаційну* (опанування учнями нового навчального матеріалу, повторення вивченого), *систематизувальну* (системність подання теоретичних відомостей), *трансформувальну* (підручник сприяє трансформації знань учнів у вміння та навички), *виховну* (виховний потенціал дидактичного матеріалу), *розвивальну* (поступове ускладнення теоретичного матеріалу, системи завдань, що сприяє розвитку мислення, мовного чуття, творчих здібностей учнів), *культурологічну* (залучення учнів до культурної спадщини українців), *рефлексійно-корекційну* (наявність вправ і завдань, тестів для самоперевірки) [6].

Шляхи модернізації освіти на основі компетентнісного підходу вивчають Н. Бібік, Є. Бондаревська, Н. Голуб, І. Зимня, В. Краєвський, М. Пентилюк, О. Пометун, О. Савченко. *Компетентність* дидактики визначають як сукупність особистісних характеристик учня (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), обумовлених досвідом діяльності в конкретній соціальній і особистісно-значущій сфері. Наголошено, що компетентнісне навчання забезпечує соціалізацію учня, спрямовує освітній процес на формування ключових і предметних компетентностей [4; 7; 8]. Застосування компетентнісного підходу сприятиме усуненню суперечностей, які часто трапляються під час навчання мови, коли учні володіють теоретичними знаннями, проте не вміють використовувати їх для розв'язання конкретних життєвих завдань або проблемних ситуацій.

Особливості застосування особистісного й комунікативно-діяльнісного підходів під час навчання синтаксису складного речення в 9 класі з'ясовано на основі аналізу психолого-педагогічних, лінгводидактичних і лінгвістичних праць (Ф. Бацевич, Є. Бондаревська, І. Зимня, І. Кухарчук, В. Мельничайко, М. Пентилюк, А. Хуторської, І. Якиманська). Прибічники теорії особистісно орієнтованого навчання розглядають мовлення як суб'єктно орієнтовану, координовану вчителем діяльність, яка передбачає виконання завдань різного рівня складності, що сприяють особистісному розвитку учня [4; 10; 11]. Визначальними для нашої методики є лінгводидактичні принципи навчання синтаксису, визначені розробниками комунікативно-діяльнісного підходу: *комунікативної спрямованості навчання, встановлення комунікативного навантаження синтаксичних одиниць, функційно-стилістичний, вивчення мовних одиниць у єдності значення, форми, функції на основі тексту, ситуаційності, комунікативної доцільності, практичної спрямованості* [1; 5].

Дослідники текстоцентричного підходу наголошують на необхідності комплексної роботи з текстом, яка передбачає аналіз його змісту і структури,

створення текстів різних видів і жанрів (Н. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Окуневич, М. Пентилюк, Т. Симоненко). Це сприятиме розвитку в учнів умінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності [2; 6].

Праці в галузі підручникотворення і навчання синтаксису у 8–9 класах, проаналізовані в статті, безперечно, є вагомим і цінним надбанням для української методичної науки. Проте проблема комплексної реалізації сучасних підходів в освітньому процесі потребує подальших теоретичних досліджень і втілення здобутих результатів у практику навчання мови, зокрема у процес розроблення підручника. Це визначає актуальність проблеми створення підручника української мови на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного і текстоцентричного підходів.

Формулювання цілей статті. Мета статті – схарактеризувати особливості навчання української мови на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого і діяльнісного підходів та обґрунтувати доцільність реалізації їх під час вивчення синтаксису складного речення комплексно й системно; презентувати систему вправ і завдань у новому підручнику української мови для 9 класу.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетність завдань особистісного розвитку учнів, навчання їх успішної комунікації, необхідної для сучасного життя, впливає з мети, закладеної в Державному стандарті базової і повної середньої освіти. Освітній документ визначає, що навчання української мови ґрунтується на засадах компетентнісного, когнітивно-комунікативного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів. Означені підходи реалізовано в новому підручнику української мови для 9 класу (автори Н. Б. Голуб, А. В. Ярмолук) [9].

Застосування *компетентнісного підходу* під час навчання мови найповніше виявляється на рівні синтаксису. Організація ефективного спілкування, передача потрібної для суб'єкт-суб'єктної взаємодії інформації залежить не тільки від активного словникового запасу мовця, але й від опанування ним синтаксичної будови мови як засобу спілкування, володіння закономірностями сполучуваності слів і побудови речень, виражальними можливостями різних синтаксичних структур, уміння комунікативно доцільно користуватися ними в різних мовленнєвих ситуаціях. Важливим показником високого рівня як загальної, так і мовленнєвої культури особистості є володіння *синтаксичною компетентністю*, яка є складником комунікативної компетентності та передбачає знання синтаксичних засобів мови, здатність розпізнавати будову й розуміти смисл їх, правильно й комунікативно доцільно використовувати в різних *мовленнєвих ситуаціях* синтаксичні одиниці різних структурних рівнів (словосполучення, речення, ССЦ, текст), синтаксичні конструкції різних видів і сполучних засобів (речень складних сполучникових, безсполучникових, із різними видами зв'язку) з урахуванням функційно-стильових різновидів мовлення відповідно до теми, мети, ситуації спілкування, провідних жанрів комунікації. Синтаксичною компетентністю учні оволодівають упродовж усього періоду навчання мови в основній школі. Проте

особливе місце відведено опрацюванню синтаксису в 9 класі, оскільки тільки на синтаксичному рівні мовної системи виявляється функціональна значущість одиниць усіх інших рівнів, досягнення комунікативних цілей з їх допомогою. Вивчення синтаксису сприяє засвоєнню норм літературної мови, розвиткові логічного мислення й мовлення учнів, формуванню пунктуаційної грамотності й навичок виразного читання. Синтаксис допомагає зрозуміти комунікативну функцію мови й шляхи її здійснення (К. Плиско, Н. Шульжук).

Зміст і структуру підручника розроблено з урахуванням показників рівня сформованості комунікативної компетентності учнів: *мотиваційний* (зміни в мотивах, потребах, інтересах, настановах); *когнітивний* (зміни в якості знань); *поведінковий* (зміни в поведінці, стосунках); *оцінно-рефлексійний* (зміни в оцінці, самоаналізі, аргументації).

Спираючись на твердження психологів, що мотивація – необхідна умова ефективного навчання [4], під час розроблення змісту і структури підручника для 9 класу було враховано чинники, які сприяють посиленню мотивації вивчення української мови: зв'язок виучуваного навчального матеріалу з повсякденними потребами й інтересами учнів; розуміння загальної мети навчання, розвиток умінь визначати власні цілі; стимулювання підлітків до подальшого пізнання наукових, природних, соціальних явищ через цікавий навчальний матеріал; формулювання запитань, які спонукають до аналізу й роздумів; розігрування ситуацій, наближених до життя. Кожен розділ містить мотиваційну частину; запитання й завдання спрямовано на визначення цілей навчання і планування учнями власної навчальної діяльності; у параграфах чітко виділено ключові поняття. Завдання вправ сприяють активізації пізнавального інтересу учнів, практичному засвоєнню мови, вихованню поваги до рідної мови й культури, до України (завдання різних рівнів складності, можливість вибору варіанта домашнього завдання тощо). Мотиваційну функцію підручника посилюють *творчі завдання*, *завдання на вибір*, *на рефлексію*, наявність обов'язкового та додаткового матеріалу. У вправах, схемах спроектовано розгорнутий процес самонавчання, залучення до діалогу. Виконуючи такі завдання, дев'ятикласники вчаться визначати й усвідомлювати мету (що й для чого я роблю), вибирати й оцінювати засоби виконання самостійної роботи, прогнозувати, рефлексувати.

Методична конкретизація особистісно орієнтованого навчання на уроках української мови здійснюється через систему *комплексних вправ* з певною послідовністю виконання їх. Вправи підручника розроблено з урахуванням *функційно-комунікативного підходу*, що програмує пізнання рідної мови через розв'язання мовленнєвих завдань, і побудовано на основі текстів соціокультурної тематики. Тексти виконують дидактичні, розвивальні й виховні функції, зокрема сприяють навчанню видів мовленнєвої діяльності, презентують моделі розв'язання комунікативних завдань. Ці завдання передбачають спілкування, співпрацю, рівність позицій, емпатію. Суб'єктний досвід дитини формується через ситуації (спеціально створені навчальні або життєві), які вимагають прояву особистісних рис і здібностей. У таких

ситуаціях немає правил, однозначних істин, простих рішень, їх не можна вирішити на знаннєво-репродуктивному рівні (наприклад, скласти модель свого життя, обрати творчий варіант розв'язання проблеми, критично оцінити подію).

Тексти для системи вправ і завдань із синтаксису складного речення дібрано за такими критеріями: 1) *тематико-змістовий* (використання текстів соціокультурної тематики, зміст яких цікавий і зрозумілий учням, а виховний потенціал сприяє формуванню національно свідомої особистості, виробленню ціннісних орієнтацій, розвитку моральних якостей учнів); 2) *структурно-композиційний* (добір текстів синтетико-аналітичної будови з чіткою тематичною та структурною організацією, що дасть змогу учням самостійно сформулювати тему й основну думку, виділити вступ, основну частину, висновок, зрозуміти механізми зв'язку слів і речень тощо); 3) *інформативний* (наявність у текстах актуальної, цікавої навчально-пізнавальної інформації, відомостей про культуру, норми, традиції тощо); 4) *мовно-функціональний* (наявність матеріалу для спостереження за функціонуванням мовних одиниць у тексті та моделей розв'язання комунікативних завдань); 5) *психологічний* (використання текстів, зміст яких відповідає віковій групі – учням 9 класу); б) *адаптованості* (адаптація літературних текстів-зразків за такими параметрами: використання текстів із чітко виявленими ознаками певного типу, стилю і жанру мовлення; використання мовного матеріалу, підпорядкованого навчальній меті (тексти соціокультурної тематики, яка є зрозумілою учням; наявність мовних концептів – одиниць етнокультурної інформації, які відображають світ українського національного світосприймання предметів і понять), достатній обсяг текстів. Адаптованість також передбачає опору на вміння, уже сформовані в учнів у початкових класах: ознайомлення з певними мовленнєвими формами, різні види роботи з текстом тощо [12].

Апарат орієнтування в навчальному матеріалі, що містить підручник, включає систему вмотивованих і збалансованих за кількістю умовних позначень. Зокрема, чітко виділено та розрізнено матеріал для обов'язкового засвоєння та допоміжну інформацію; виділено рубрики («Карта пам'яті», «Екологія слова» тощо), спеціально позначено вправи на редагування, проекти, творчі та ситуаційні завдання, завдання, що передбачають роботу з комп'ютером, рефлексію тощо). Після кожного розділу запропоновано запитання й завдання для узагальнення вивченого, які не передбачають однозначних відповідей, а спрямовують підлітка на аналіз, самоаналіз, формулювання висновків із використанням знань, здобутих під час опрацювання мовної теми.

Пропонуємо зразки вправ і завдань підручника. Позначення: (* – з'ясувати значення слова; ** – дібрати синоніми).

Мовна тема: «Складне речення». Соціокультурна тема: «Доброчинність».

Цілевизначення: 1. Чого ви очікуєте від цього уроку? 2. Сформулюйте і запишіть декілька цілей, які будуть вам дороговказом на уроці. 3. Як плануєте досягти своїх цілей?

Вправа. Прочитайте виразно текст. Визначте тему, доберіть заголовок.

Ім'я Галшки Гулевичівни, назавжди вписане в історію українського народу, пов'язують передусім із просвітою українських дітей, зі створенням Києво-Могилянської академії.

1615 року міщани й представники духовенства Києва заснували Богоявленське братство*, при якому вирішили відкрити школу. Братство утримувалося за рахунок пожертвувань громадян. Серед благодійників був гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний, а заможна** киянка Галшка Гулевичівна подарувала власний спадковий маєток на потреби школи для дітей, на монастир і притулок** для духовних мандрівників. У жовтні цього ж року відбулась урочиста церемонія вручення дарчої грамоти* Галшки Гулевичівни в київському магістраті*. Зібрався натовп людей, і всі на власні очі хотіли побачити щедрю благодійницю. Таке дуже рідко буває, бо дуже мало є таких великих і благородних людей. У світі більше народжується полководців, поетів, художників і політиків, проте меценати* трапляються не так часто.

Школа братства була справді демократичним освітнім закладом, де навчалися діти всіх соціальних станів*. У шкільних статутах було записано зобов'язання вчителів «навчати і любити всіх дітей однаково – як синів багатих, так і сиріт убогих».

Після братської виникла Лаврська школа, а згодом вони злилися, утворивши Київську колегію. На основі колегії було створено Києво-Могилянську академію. Народилася вона завдяки таким людям, як велика меценатка** Галшка Гулевичівна (за М. Слабоштицьким).

Знаю, умію, розумію	Відчуваю, переживаю,
1. Які речення – прості чи складні – переважають у тексті?	1. Які почуття викликав у вас зміст прочитаного?
2. Скільки у тексті складносурядних речень? Назвіть їх.	2. Якої оцінки заслуговують дії і вчинки Галшки Гулевичівни?
3. Дайте характеристику останнього речення другого абзацу.	3. Кого ви вважаєте справжнім благодійником?
4. Що означає словосполучення «духовні мандрівники»?	4. Наскільки важлива сьогодні благодійна діяльність?
5. Що, на ваш погляд, автор мав на увазі, називаючи школу братства «справді демократичним освітнім закладом»?	5. Яка сфера суспільного життя, на ваш погляд, найбільше потребує благодійності?
	6. Які емоції викликає у вас участь у благодійній діяльності?

Вправа. Уявіть ситуацію: під час підготовки проекту «Доброчинність» ви одержали завдання інсценізувати діалог кореспондента з меценатом Петром Яциком. Оберіть роль (кореспондента чи мецената) і, використовуючи відомості з тексту (текст розміщено в підручнику), підготуйте репліки (запитання

та відповіді). Розіграйте діалог за особами. З'ясуйте, чи досягнув мети висловлення кожен мовець.

Вправа. Оцініть власну навчальну діяльність під час вивчення розділу «Складне речення»: чого навчилися, як оцінюєте рівень знань про складносурядні речення. Визначте теми, що були складними для вас. Якими бачите свої подальші кроки для вдосконалення навчальних умінь?

Вправа. Складіть письмове висловлення на тему «Коли варто підтримати й виручити людину?». Адресуйте його однокласникам із пропозицією спільно поміркувати над проблемою. Наведіть приклади. Використайте, де це можливо, складносурядні речення.

Мовна тема: «Безсполучникове складне речення». Соціокультурні теми: «Я пізнаю світ», «Духовна і матеріальна культура українців».

Вправа. Уявіть себе співробітником туристичного агентства. До вас звернувся клієнт, який уперше від'їжджає за кордон, із проханням порадити цікаву екскурсію. З'ясувавши його смаки й наміри, запропонуйте на вибір дві країни. Доведіть привабливість ваших пропозицій. Розіграйте діалог. Використайте в ньому безсполучникові складні речення.

Вправа. Готуючи проект «Я пізнаю світ», знайдіть в Інтернеті відомості про традиції та національні свята народів світу, наприклад: проведення чайної церемонії в Японії; параду квітів у Голландії, карнавалів у Ріо-де-Жанейро; святкування Дня Подяки в США тощо. Готуючись до захисту, розробіть програму, опишіть те, що вас найбільше зацікавило й здивувало.

Вправа. Об'єднайтеся в пари для розгляду ситуації та пошуку способів розв'язання проблеми.

Уявіть ситуацію. Учень (учениця) написав (-ла) електронного листа другові (подрузі) такого змісту: *Я завтра обов'язково запишусь до музикальної школи, грати на музикальному інструменті – моя давня мрія, і я прагну здійснити її.* Потім подумав (-ла) і замінив (-ла) деякі слова й розділові знаки. Речення стало таким: *Я завтра обов'язково запишусь до музичної школи: грати на музичному інструменті – моя давня мрія і я прагну здійснити її.* Чи правий він (вона)? Обговоріть це питання в групі і з'ясуйте істину, аргументуючи власну думку.

Вправа. Об'єднайтеся в групи по чотири-п'ять осіб і підготуйтеся до проекту «Духовна та матеріальна культура мого міста (селища)», який представите після вивчення розділу (через п'ять-шість уроків). Обміркуйте організаційні питання, узгодьте напрями діяльності, які виконуватиме кожен член групи (пошук інформації, добір ілюстративного матеріалу, відвідування музеїв, творчих майстерень, інтерв'ю з майстрами, артистами; вироблення власного творчого продукту: складання легенд, віршів про ваш край, малюнків, світлин, записів народних пісень, виробів із глини тощо). Готуючись до захисту проекту, складіть словнички: топонімів, тлумачний, сучасних афоризмів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, важливою умовою впровадження освітніх інновацій у шкільну практику є створення підручника, який відображає сутність нового типу навчання і логіку

розгортання його змісту. Підручник української мови для 9 класу відповідатиме меті навчання української мови – формування компетентної мовної особистості, якщо він побудований на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого і діяльнісного підходів, що інтегруються. Подальші дослідження передбачають застосування розробленої методики в підручнику для 10 класу з урахуванням психологічних особливостей учнів старших класів.

Використані джерела

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 342 с.
2. Бондаренко Н. Текстоцентрична система вивчення державної мови: теоретичний і практичний аспекти / Н. Бондаренко // Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи : матеріали міжнародного науково-методичного семінару. – Ужгород, 2009. – С. 143–153.
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Освітня галузь «Мови і літератури» // Дивослово. – 2011. – № 8. – С. 20–27.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб для вузов / И. А. Зимняя. – 3-е изд., пересмотр. – М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2010. – 448 с.
5. Кухарчук І. О. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення синтаксису у фаховій підготовці вчителя-словесника / І. О. Кухарчук // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 2. – С. 50–54.
6. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / [М. І. Пентилюк, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.] ; за ред. М. І. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2009.
7. Пентилюк М. І. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. І. Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–5.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
9. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Н. Б. Голуб, А. В. Ярмолюк. – К. : Педагогічна думка, 2017. – 308 с.
10. Хуторской А. В. Методика личностно ориентированного обучения: Как обучать всех по-разному : пособие для учителя / А. В. Хуторской. – М. : Из-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 383 с.
11. Якиманская И. С. Личностно ориентированное образование в современной школе / И. С. Якиманская. – М. : Сентябрь, 1996. – 96 с.
12. Ярмолюк А. В. Роль навчального тексту у формуванні ціннісно-сміслових орієнтацій учнів 5-х класів / А. В. Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2012. – № 8. – С. 11–15.

References

1. Batsevych F. S. Osnovy komunikativnoi lnhvistyky : pidruchnyk / F. S. Batsevych. – K. : Akademiia, 2004. – 342 s.
2. Bondarenko N. Tekstotsentrychna systema vyvchennia derzhavnoi movy: teoretychnyi i praktychnyi aspekty / N. Bondarenko // Derzhavotvorcha y obiednuvalna funktsii ukrainskoi movy: realii, zdobutky, perspektyvy : materialy mizhnarodnoho naukovo-metodychnoho seminaru. – Uzhhorod, 2009. – S. 143–153.
3. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi serednoi osvity. Osvitnia haluz «Movy i literatury» // Dyvoslovo. – 2011. – N 8. – S. 20–27.
4. Zymnyaya Y. A. Pedahohyeheskaya psykhohihiya : ucheb dlya vuzov / Y. A. Zymnyaya. – 3-e izd., peresmotr. – M. : MPSY ; Voronezh : MODEK, 2010. – 448 s.

5. Kukharchuk I. O. Komunikatyvno-diiialnisnyi pidkhid do vyvchennia syntaksysu u fakhovii pidhotovtsi vchytelia-slovesnyka / I. O. Kukharchuk // Ukrainska mova i literatura v shkoli. – 2005. – N 2. – S. 50–54.
6. Metodyka navchannia ridnoi movy v serednikh osvितnikh zakladakh / [M. I. Pentyliuk, O. M. Horoshkina, S. O. Karaman ta in.] ; za red. M. I. Pentyliuk. – K. : Lenvit, 2009.
7. Pentyliuk M. I. Kompetentnisnyi pidkhid do formuvannia movnoi osobystosti v yevrointehratsiinomu konteksti / M. I. Pentyliuk // Ukrainska mova i literatura v shkoli. – 2010. – N 2. – S. 2–5.
8. Savchenko O. Ya. Dydaktyka pochatkovoї shkoly : pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv / O. Ya. Savchenko. – K. : Abrys, 1997. – 416 s.
9. Ukrainska mova : pidruchnyk dlia 9 klasu zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv / N. B. Holub, A. V. Yarmoliuk. – K. : Pedahohichna dumka, 2017. – 308 s.
10. Khutorskoi A. V. Metodyka lychnostno oryentyrovannoho obuchenyia: Kak obuchat vsekh po-raznomu : posobye dlia uchytelia / A. V. Khutorskoi. – M. : Yz-vo VLADOS-PRESS, 2005. – 383 s.
11. Yakimanskaya I. S. Lichnostno orientirovannoe obrazovanie v sovremennoj shkole / I. S. Yakimanskaya. – M. : Sentyabr', 1996. – 96 s.
12. Yarmoliuk A. V. Rol navchalnoho tekstu u formuvanni tsinnisno-smyslovykh oriiientatsii uchniv 5-kh klasiv / A. V. Yarmoliuk // Ukrainska mova i literatura v shkoli. – 2012. – N 8. – S. 11–15.

Ярмолюк А. В.

РЕАЛИЗАЦИЯ СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ В УЧЕБНИКЕ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ 9 КЛАССА

Статья посвящена актуальной проблеме обучения украинскому языку на основе современных подходов: компетентностного, личностно-ориентированного и деятельностного; обоснована целесообразность комплексной и системной реализации их в процессе изучения синтаксиса сложного предложения. Представлен учебник «Украинский язык» для 9 класса, в котором отображена сущность нового типа обучения, которое основывается на интеграции этих подходов. Охарактеризованы содержание и структура инновационного учебника, система упражнений и заданий, разработанная с учетом текстоцентрического подхода. Выделены критерии, положенные в основу отбора текстов социокультурной тематики для комплексных упражнений. Представлены образцы системы упражнений и заданий по синтаксису сложного предложения, которые направлены на формирование компетентной языковой личности.

Ключевые слова: компетентностный подход; личностно-ориентированный подход; деятельностный подход; функции учебника; комплексные упражнения; мотивация; целеполагание; рефлексия.

Yarmoluk A.

REALIZATION OF MODERN APPROACHES IN UKRAINIAN LANGUAGE TEXTBOOK FOR 9TH GRADE

The article is devoted to the actual problem of Ukrainian language teaching on the basis of modern approaches: competent, personality-oriented and activity oriented; the article highlights advisability of realization of these approaches during studying of the complex sentences syntax. The role of the textbook as an important tool, which reflects the new paradigm of education and the logic of novel type of study, is emphasized. The article presents textbook “Ukrainian language” for 9th grade, which was written by N. B. Golub and A. V. Yarmoluk. This textbook offers a model for studying of complex sentences syntax based on the integration of competency, personality-oriented and activity approaches. The article describes features of the content and structure of innovative textbook, such as, presence of motivational part at the beginning of each section; formulation of questions and tasks for determination of educational purposes by pupils of 9th grade; planning of

their own educational activity, and reflection; clear allocation of key concepts; the delineation of theoretical material for obligatory study and additional information; motivated use of symbols, applications and dictionaries. The system of exercises and tasks, which was developed taking into account functionally-communicative and text-centric approaches, is proposed. The functions of the text concerning the development of competent linguistic personality are defined. The criteria for choosing textbooks for complex exercises, based on texts of socio-cultural themes, are highlighted. The examples of the system of exercises and tasks for complex sentence syntax, aimed at formation of syntactic competence in the pupils of 9th grade, are presented.

Keywords: competence approach; personality-oriented approach; text-centric approach; textbook functions; complex exercises; motivation; aim definition; reflection.

УДК 37.01:004

АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСІБНИКІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНІХ КУРСІВ ГЕОГРАФІЇ

В. С. Яценко,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
e-mail: iatsenko_v@ukr.net*

У представленій статті розглянуто питання створення електронного посібника на прикладі інтегрованого курсу з географії на основі педагогічного досвіду автора і аналізу публікацій у педагогічній пресі України та за кордоном.

Розроблено методичні рекомендації планування та реалізації особистісних проектів створення електронних посібників на прикладі інтегрованого курсу з географії. Подано усталені визначення понять і основної термінології: електронне видання, види виробничо-практичних і навчальних електронних видань, електронні освітні ресурси та їх види, тощо.

Наведено нормативно-правову документацію, якою рекомендовано користуватися під час підготовки електронних посібників, приклади поетапного створення електронних навчально-методичних комплектів з географії, враховуючи ключові зміни в оновлених навчальних програмах 5–9 класів з географії за результатами обговорення на платформі EdEra та предметних робочих груп на 2017/2018 навчальний рік.

Стаття розрахована на вчителів географії та інших педагогів загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: електронне видання; види виробничо-практичних і навчальних електронних видань; електронні освітні ресурси; електронний посібник.

Постановка проблеми. Сучасна епоха інформаційного суспільства висуває нові вимоги до використання джерел інформації. Традиційними джерелами географічної інформації є друковані видання (навчальні підручники і посібники, фахові газетні та журнальні статті тощо). Наразі в методиці навчання географії спостерігається тенденція «автоматичного» перенесення паперового варіанту навчальних посібників на електронні носії. В одних випадках їх автори або авторські колективи створюють електронний контент ідентичний паперовому варіанту, в інших – у творчій переробці оригінальні